

TÉNYEK ÉS TALÁNYOK

Újpalota utcaneveivel kapcsolatban

ÍRTA: Rátonyi Gábor Tamás

Újpalota városrész közterületneveinek megértéséhez szükség van Rákospalota és Pestújhely utcáinak ismeretére is, a nevek egy része ugyanis „ősi” palotai és pestújhelyi közterület, más része utcanévként ugyan új, de földrajzi névként szintén a kerület elődtelepüléseinek múltjába vezet vissza. Azonban míg egyes nevek jelentése és az elnevezés motivációja egyértelmű, több olyan utcanév is van, melyekről többéves kutatómunka után sem tudjuk mit jelentenek.

Ismeretes, hogy Újpalota városrész zöme Rákospalota volt külterületén fekszik, kisebb hányada pedig a Pestújhelyen szanált házak helyén terül el. Ennek megfelelően a ma használatos utcanevek három csoportba sorolhatók: egyrészt az „ősi” palotai és a pestújhelyi közterületek nevei, másrészt a lakótelepnek helyet adó szántók dűlő- és földrajzi nevei, harmadrészt azok a nevek, amelyeket kifejezetten az 1970-es évek elején épített új lakótelep utcáinak elnevezésére találtak ki. (1)

Újpalota utcaneveinek tárgyalásakor azokat a közterületeket vizsgáltam, melyek a mai Újpalota városrész területén voltak, illetve vannak, tehát nem csak a lakótelep, hanem a Késmárk utcai munkahelyi övezet, illetve a Pestújhely területéből átszatolt terület neveit is, valamint azokat a névvariánsokat, melyeket végül sosem használtak fel utcanévként, de felmerültek javaslat formájában.

Jelen dolgozat alapját a Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának 1950 és 1990 között született jegyzőkönyvei képezték. Ezekben az iratokban gyakran szerepel az elnevezés indoklása, magyarázata, de még az alternatív elnevezési javaslatok is. Az 1950 előtti és 1990 utáni elnevezések, illetve átnevezések tekintetében utcanévjegyzékek, utcanévlexikonok, valamint

a Budapest Fővárosi Önkormányzat, illetve a kerületi képviselő-testületek jegyzőkönyvei alapján próbáltam rekonstruálni a neveket, továbbá számos, az irodalomjegyzékben közzétett forrást használtam a névmagyarázatokhoz. Az újpalotai utcanévlexikonon azonban így sem teljes, hiszen több olyan közterületnév van, amely jelentését vagy az elnevezés okát máig nem tudjuk. A jövő feladata lesz a XV. kerületi képviselő-testületi, valamint az 1950 előtti időszak vonatkozásában a rákospalotai és pestújhelyi közgyűlési jegyzőkönyvek áttanulmányozása az utcanevek születése pontos dátumának megállapítására, és a választott elnevezés okának kiderítésére.

Utcanévjegyzék

A névjegyzék betűrendben közli a mai Újpalota városrész területén található valamennyi közterületi elnevezést, illetve névjavaslatot. Az egyes bekezdések mindig a közterület pontos nevével kezdődnek, majd azt az évszámot tüntettük fel zárójelben, amikor az elnevezés született. Ha a név időközben megváltozott, akkor a záródátum is feltüntetésre került, mint pl.: Páskomkert utca (1953-1970). Ha névváltozás történt, akkor az új utcanevet is feltüntettük. A területrendezés

miatt megszűnt utcanevek esetében új utcanev értelemszerűen nincs. Előfordult, hogy bizonyos események több utcanev születésére is hatással voltak. Ezeket nem az utcaneveknél tüntettük fel, hanem külön jegyzetben közöljük, ezekre minden esetben a közterület nevének magyarázata végén utalunk. A könnyebb kereshetőség érdekében az alábbi jelzéseket használtuk:

Vastag betűvel jeleztük a ma is élő elnevezéseket (pl.: **Hartyán köz**, **Zsókovárt utca**)

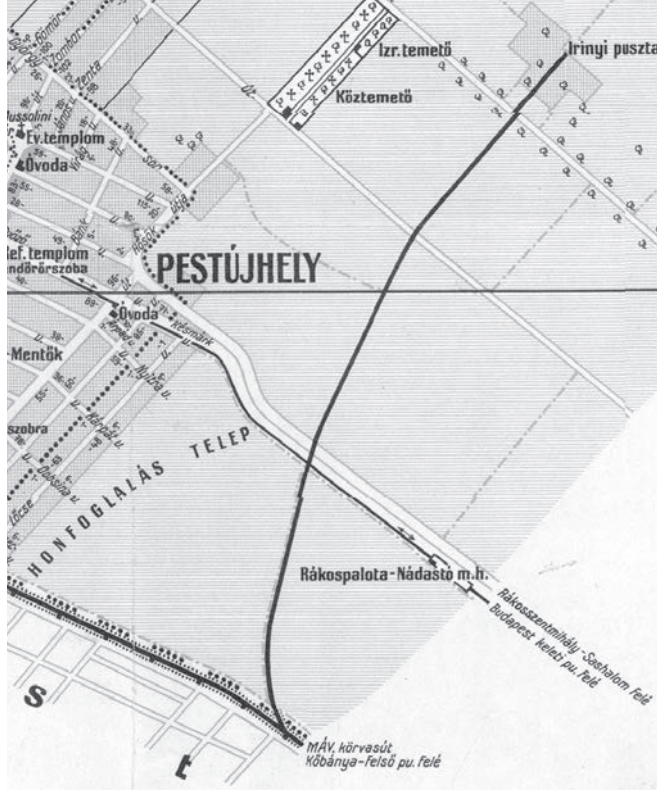
Sima betűtípussal vannak szedve a ma már nem létező, de korábban előfordult utcanevek (pl.: 351. utca, Frankovics Mihály utca stb.)

Dőlt betűvel azokat a névjavaslatokat szedtük, melyeket végül nem fogadtak el, vagyis sosem voltak élő utcanevek (pl.: *Fűveskert utca*, *Nyitó köz* stb.)

351. utca (1952-1953) – Eredetileg névtelen dűlőút volt a lakótelep helyén elterülő mezőgazdasági művelés alatt álló területen, melyet a kor szokásainak megfelelően először számmal láttak el. Páskomdűlő utca lett 1953. november 10-i határozattal (2)

352. utca (1952-1953) – Eredetileg névtelen dűlőút volt a lakótelep helyén elterülő mezőgazdasági művelés alatt álló területen, melyet a kor szokásainak megfelelően először számmal láttak el. Páskomkert utca lett 1953. november 10-i határozattal (2)

353. utca (1952-1953) – Eredetileg névtelen dűlőút volt a lakótelep helyén elterülő mezőgazdasági művelés alatt álló területen, melyet a kor szokásainak megfelelően először számmal láttak el. Páskomliget utca lett 1953. november 10-i határozattal. Ez

a Páskomliget utca (mint dűlőút) az építkezéskor tereprendezés miatt megszűnt, a nevet azonban később újra felhasználták (lásd ott). (2)

Adria utca (1907-) Pestújhely utcahálózatának része, elnevezésének okáról nem maradt fenn dokumentum. Az utca Pestújhelyen túli, Rákospalotára (ma: Újpalotára) eső szakasza az 1920-as években alakult ki Kárpát utca néven. Ezt a szakaszt az 1940-es években beolvasztották az Adria utcába. Az utca neve 1961-ben Geisler Eta utcára változott, amit csak 1991-ben kereszteltek vissza Adriára. Az Adria utcának egy hosszú szakasza Újpalota területén fut, ám olyan épület, vagy telek, ami erre a szakaszra lenne számozva, nem ismert, így utcanevként nem terjedt el. A közterület inkább csak szabályozási térképeken bukkan fel.

Apolló park Az önkormányzat építésügyi osztályának névjavaslatja 2016-ban a végül **Újpalota ligetre** keresztelt közparkra. Az eseti utcanevbizottság a javaslatot nem fogadta el.

Árendás köz (1970-) Az utcanévadás indoklásában az árendába adni, vagyis bérbe adni kifejezés megörökítésének szándéka szerepelt. Ez a kifejezés valóban kötődik Palotához, hiszen a falu egyes területeit, intézményeit de még földjeit is bérbe (árendába) vette a földesúrtól. Palotán legismertebb a kocsmá és a malom bérbe, vagyis árendába adása, illetve vétele volt, melyek tulajdonjoga mint haszonhajtó jog a földesurat illette (lásd a Helyem Házam Palotám 2015. évi I. számában Kiss Emília: Adalékok a „Liva”-malom történetéhez című írását). Az árendás kifejezés azonban annyira elterjedt, hogy földrajzi névként is megörökítették Árendás-dűlő formában. J. Szabó Erzsébet 1981-ben megjelent művében idézi, hogy 1878-as térképen és 1883-as levéltári iraton is szerepel a dűlőnév, ám nem tudta behatárolni, hogy merre volt ez a terület. Az árendás tehát gazdálkodási kifejezésből lett előbb földrajzi név, majd miután kihalt, visszaemlétként a köztudatba utcanévként. (1, 4)

Bánkút utca (1954-) A kerület egyik olyan utcája, amely mindhárom városrészt érinti, tulajdonképpeni határutca. Nevét 1954-ben kapta, abban az időszakban, amikor még az átnevezések indoklás nélkül történtek, így ma sincs magyarázata, hogy miért éppen a Bükk egyik üdülőhelyének nevét adták az utcának. Korábban az 1920-as évektől Török utca volt a neve.

Bujtás utca A Budapesti Postaigazgatóság névjavaslata volt az **Erdőkerülő utca** elnevezés helyett. A postások szerint az összetett szavak sok zavart okoznak a helyes címzésben, ezért az ilyen kifejezések kerülendőek. A tanács azonban, bár értette, hogy a posta a bujtás alatt a növényzaporítási módszerre gondolt, az esetleges félremagyará-

zásokat – felbujtás, bujtogatás – elkerülendő, a javaslatot elvetette és maradt az eredeti Erdőkerülő utca elnevezésnél.

Cservenka Miklós utca (1950-es évek közepétől - 1991, ma: Apolló utca és **Késmárk utca**) Cservenka Miklós neve első ízben Pestújhelyen bukkant fel közterületként, mikor a Báthory Győző (korábban Apolló) utca nevét 1945-ben erre változtatták. Ismeretlen időpontban, de vélhetően 1950 előtt a rákospalotai Agorasztó Tivadar utca nevét is Cservenka Miklósról cserélték. 1950-ben, Nagy-Budapest, ezen belül a XV. kerület létrehozásakor a kerületben tehát két közterület is viselte Cservenka Miklós nevét. Ezen a zavaró helyzeten úgy segítettek, hogy a kisebbik (rákospalotai) Cservenka utcát 1953-ban Csákó utcára változtatták. Ezzel egyidőben javasolták a Késmárk utcát *Lucfenyő utcára* keresztelni. Ez utóbbi javaslatot elvetették, és valamivel később a Késmárk utcát is Cservenka Miklósról keresztelték, így vonva össze a két közterületet. Az utca 1991-ig viselte Cservenka nevét, ekkor a pestújhelyi szakasz ismét Apolló utca, az újpalotai pedig Késmárk utca lett. A pestújhelyi és a palotai közterületek összevonásával, majd a rendszerváltást követő szétválasztásával a Késmárk utcai szakasz házszámjai is megváltoztak.

Cservenka Miklós: 1871-ben született, szociáldemokrata, illetve vasutas szakszervezeti aktivista, vas-munkás és lapszerkesztő volt. A Tanácsköztársaság idején a MÁV Gépgyár termelési biztosa volt, majd a bukás után a szociáldemokraták panaszirodáját vezette. 1920-ban különítményesek VIII. kerületi lakásáról elhurcolták és meggyilkolták. Bár nem tudunk róla, hogy itt lakott volna, Cservenka a Tanácsköztársaság bukása után Rákospalota és Pestújhely szociáldemokrata képviselőjelöltje volt.

Dobsina utca (1920-as évek – 1940-es évek ma: **Molnár Viktor utca**) Az utca az 1920-as években épült ki a Molnár Viktor utca folytatásaként, de már rákospalotai (ma: újjalotai) területen. Jegyzőkönyv nem maradt fenn az utcanev megszünéséről, de egy 1956-ban kiadott utcanevjegyzék szerint beleolvadt a **Molnár Viktor utcába**. (5)

Drégelyvár utca (1991-) a lakótelep déli főútja korábban Frankovics Mihály utca néven volt ismert. A rendszerváltást követő utcanev átkezesztelési időszakban került fel a Drégelyvár elnevezés, melynek ugyan pontos oka nem ismert, de a név rímel a közeli, 1950-es években született **Lőcsevár utca** elnevezésre. Az utca korábbi neveit, illetve az elnevezések történetét lásd a Frankovics Mihály utca magyarázatánál.

Erdőkerülő utca (1970-) A lakótelep építésekor újonnan kialakított utca elnevezésének indoklásában csak annyi szerepel, hogy az erdőkerülő az erdőőr régies neve, s mint ilyen ízes kifejezésként stílusosan csatlakozik a javasolt egyéb nevekhez. Az előterjesztés nem szól róla, de részben Szabóné Molnár Ida: Gyökereink – Erdődülő története, Újjalota születése című könyvéből is tudható, hogy Erdődülő volt az egyik, Újjalota megépítése miatt szanált terület neve. Az Erdőkerülő és az Erdődülő jól összecsengő szavak, nem kizárt, hogy ez is szerepet játszott a névválasztásban. A Budapesti Postaigazgatóság az egyeztetések során más elnevezést javasolt: a *Bujtás utca* nevet, mivel – mint írták – az erdőkerülő összetett szó, és az ilyen zavart okozhat a pontos címzésben. Mint az utcanev-bizottság jelezte: a bujtás – mint növény-szaporítási módszer – nem lenne rossz, azonban

az áthallások miatt (felbujtás, bujtotgatás) a névjavaslatot elvetette és maradt az eredeti Erdőkerülő formánál. (1, 4)

Erőkar utca (2016-) A Késmárk utcai munkahelyi területen nyíló utca elnevezése arra az Erőműkarbantartó Vállalatra emlékeztet, amit 1953-ban nyitottak a Késmárk utca és a Rákospalotai határút által övezett területen, s melynek jogutódja ma is ott működik a Siemens leányvállalataként. A vállalat a magyar energetikai gépipar egyik meghatározó szereplője volt. A nevében gazdaságtörténeti emléket hordozó utca épp ezzel a telephellyel szemközt nyílik a Késmárk utcából.

Fázis utca (1987-) A Késmárk utcai munkahelyi területen nyíló utca az 1949-ben alapított Villamosenergiaipari Kutatóintézethez (VEIKI) vezetett, nevében erre utal. Az intézet a rendszerváltást követően több kisebb vállalkozásra bomlott, melyek közül van, amelyiket már felszámoltak, némelyik még ma is működik. A közterület a kutatóintézet profiljához illő egyik jellegzetes szakkifejezést viseli.

Felszabadulás útja (1946-1991 ma: **Szentmihályi út**) A korábbi Szent Mihályi utat 1946-ban - tehát még Rákospalota Budapesthez csatolását megelőzően - nevezték át Felszabadulás útjára, ami ekként egyedüli volt Budapest területén (ezen kívül csak két Felszabadulás tér volt a fővárosban). A Rákosszentmihály felé eső szakasz kezdetben – vélhetően a kiépítetlensége miatt – csak névtelen útszakasz volt, 1952-ben adta hírül a Fővárosi Közlöny, hogy a Felszabadulás útja meghosszabbodott a rákosszentmihályi határig. 1991-ben nyerte vissza régi nevét modern írásmóddal és lett ismét **Szentmihályi út**.

Fő tér (2000-) Újpalota tulajdonképpeni főterének 2000-ig nem volt hivatalos neve, bár a környéken lakók – mint az a képviselő-testületi előterjesztésben is szerepel – már rég ekként hívták ezt a nagy kereszteződést, így az organikus utcanévadás szép példáját láthatjuk az elnevezésben. Az ezredéves évforduló kapcsán merült fel a képviselő-testületben, hogy nevet kell adni ennek a csomópontnak. A Városrendezési és műszaki bizottság három elnevezést javasolt: Fő tér, *Nyírpalota tér* és *Palota tér*. Ezeket a javaslatokat a Városházi Napló című helyi lapban szavazásra bocsátották, és a beérkező alig néhány telefonos voks hatására a Fő tér elnevezést választották. Ezt szavazta meg a képviselő-testület is 2000. december 29-én.

Frankovics Mihály utca (1968-1991, ma: **Drégelyvár utca**): 1962. április 6-án az Arany János utca és Kisrákos utca kereszteződésében lévő, kialakítás alatt álló teret a kerületi tanács Frankovics Mihály térnek nevezte el. A teret azonban a rendezési terv változása miatt végül nem építették ki, így bár utcanévjegyzékekben szerepelt, sosem jött létre – valójában ez a mai napig csak egy útkereszteződés. 1968. január 3-án a ki nem alakult tér elnevezését megszüntették, s kerületi javaslatra ugyanekkor a pestújhelyi Bosnyák utca nevét Frankovics Mihályra változtatták (Rákospalotán, a MÁV-telepen is volt Bosnyák utca, de azt még 1954-ben Vasutaskert utcára nevezték át). A pestújhelyi Bosnyák utca neve megváltoztatásának két indoka volt: az egyik, hogy a XIV. kerületben is létezik Bosnyák utca, és évek óta igyekeztek a főváros azonos nevű utcái közt rendet teremteni. A másik ok az volt, hogy már ekkor – 1968-ban – tudták, hogy a majd

csak '69-ben elkezdődő lakótelep-építés során ennek az utcának a vonalában lesz a főút, ami a telepet a XIV. kerülettel összeköti, ezért reprezentatív, személyneves utcaelnevezésben gondolkodtak. Érdemes megjegyezni, hogy a kerület 1967-ben *Tiszta utcának* keresztelte volna a Bosnyák utcát, de a főváros végrehajtó bizottsága elvetette az ötletet, mondván: ne tegyék ki magukat a vicclapok gúnyolódásának, ráadásul – és itt egy jellegzetesen sztereotip érv következik – a XV. kerületről lévén szó, ez „biztos csak egy földút”. A Frankovics Mihály nevet tehát eredetileg a Bosnyák utca kapta, vagyis ezt a közterületet már korábban így nevezték, mint-hogy a lakótelep építését megkezdték volna.

A Bosnyák utca eredetileg a Rákospalotai Körvasút sortól a Késmárk (akkor: Cservenka Miklós) utcáig húzódott, vagyis megegyezett a későbbi Frankovics, mai Drégelyvár utca kiépítettségével. Megjegyzendő, hogy még 1970 júliusában is úgy foglalt állást a végrehajtó bizottság, hogy a Frankovics Mihály utca a Szentmihályi (Felszabadulás) útig húzódjon, vagyis a lakótelep észak-déli tengelyének főútja megbontatlanul egységesen legyen elnevezve Frankovicsról. A Késmárk (Cservenka Miklós) utca és a Szentmihályi (Felszabadulás) út közti szakasz Hevesi Gyuláról való elnevezésére csak 1970 novemberében került sor (lásd a Hevesi Gyula útnál).

A Frankovics elnevezés utóéletére vonatkozóan érdemes megjegyezni, hogy az Újpalotai lakótelep az eredeti tervek szerint csak a Késmárk (Cservenka Miklós) utcáig húzódott. A lakótelep építésének megkezdését követően terveztek egy új városrészt a körvasút és a Késmárk (Cservenka Miklós) utcák közé. Ezt a városrészt az építés

idején Frankovics Mihály utcai lakótelepnek nevezték. Az építési munkálatok befejezését követően a két telep mind a hivatalok számára, mind közgondolkodásban összeforrt, a mai napig az Újpalotai lakótelep megnevezés e két telep együttesét jelenti. Így a Frankovics-lakótelep elnevezés kikopott a köztudatból, és az utcanév 1991-es Drégelyvárra változtatása után a Drégelyvár utcai lakótelep elnevezés már nem terjedt el.

Füveskert utca A tanácsi népművelési főosztály által javasolt, de utóbb el nem fogadott név a **Zsókavár utca** helyett. J. Szabó Erzsébet Rákospalota külterületi helyneveivel foglalkozó névtani dolgozata is említi Füves, Füves-dűlő, Füves-kert néven, és a mai Szentmihályi út fölötti területre teszi e földrajzi nevek előfordulását. Az elnevezés 1853-ban és 1860-ban kiadott térképekről leolvasható, így alapvetően nem lett volna rossz választás, az elvetést végül azzal indokolták, hogy főútvonalról lévén szó nem célszerű ennyire tájjellegű nevet választani. (1, 4)

Geisler Eta utca (1961-1991 ma: **Adria utca**) Az Adria utca neve volt a jelzett időtartamban. Az Újpalotai lakótelep megépítését követően a közterület egy szakasza (melyet korábban Kárpát utcának hívtak) a lakótelep területére esett, ám olyan telek, vagy épület, ami ide lett volna számozva, nem ismert, lényegében csak szabályozási térképeken volt látható. Emiatt az elnevezés nem volt ismeretes újpalotai utcanévként, noha elvileg itt is húzódott egy szakasza.

Hartyán köz (1970-) Hartyán a középkorban Palota és Fót között elterülő falu volt, mely vél-

Frankovics Mihály: 1876-ban született, a szakszervezeti mozgalomban kezdte politikai tevékenységét. Részt vett az 1912-es és 1917-es sztrájkokban, 1919-ben a Tanácsköztársaság alatt a rákospalotai direktórium elnöke volt. 10 év fegyházbüntetésre ítélték, de fogolycsere révén a Szovjetunióba került, ahol a moszkvai repülőgépgyárban dolgozott. 1942-ben betegségben hunyt el Moszkvában.

Geisler Eta 1913-ban született, 16 évesen már belépett a Kommunista Ifjúsági Munkások Magyarországi Szövetségébe (KIMSZ). Szövmunkásként dolgozott, az utcanév elnevezéséről szóló jegyzőkönyv szerint a pestújhelyi Adria utcában is volt munkahelye. Baloldali aktivistaként tüntetéseken vett részt, röplapokat szórt, többször elfogták és megkínnozták. 1931-ben, nem sokkal a szabadulása után az OTI Dr. Vass József Munkáskórházban (ma: Észak-Pesti Kórház) tüdőbetegségben meghalt.

hetően a török megszállás idején néptelenedett el. Gárdonyi Albert 1940-ben megjelent cikkében még úgy tartotta, hogy Sikátor, Hartyán és Mezőszentmárton ugyanannak a középkorban elpusztult falunak lehetett a neve különböző időszakokban. 1980-ban is ez a nézet uralkodott, ám Irásné Melis Katalin 2007-ben már úgy fogalmaz, hogy nyilvánvalóan három különböző, de egymáshoz közel eső településről volt szó. A Hartyán név mára nem maradt fenn, valahavolt területe ma Fóthoz tartozik és Sikátor-pusztán néven ismert. Az utca elnevezése ellen 1970-ben egyedül a Budapesti Postaigazgatóság emelt kifogást és a *Nyitó köz* nevet javasolta, azonban a főváros úgy vélekedett, hogy a középkori eredetű helységnév megőrzése feltétlenül indokolt, így – a Nyitót elvetve – Hartyán lett a közterület neve. (1, 4)

Hevesi Gyula utca (1970-1991 ma: **Nyírpalota út**) A lakótelep egyik főútjának neve rövid egyeztetés során alakult ki: 1970 júniusában még az volt a koncepció, hogy a lakótelep észak-déli főútját teljes hosszában, tehát a Felszabadulás útjáig Frankovics Mihályról nevezik el. Közél ugyanabban az időben folytak tanácskozások arról, hogy az 1967-ben

HEVESI GYULA
1890-1970
VEGYÉSZMÉRNÖK, A MAGYAR
MUNKÁSMOZGALOM KIVÁLÓ
HARCOSA, A MAGYAR
TANÁCSKÖZTÁRSASÁG NÉPBIZTOSA;
KOSSUTH-DÍJAS AKADÉMIKUS, TAGJA
VOLT AZ MSZMP KÖZPONTI
BIZOTTSÁGÁNAK.
BUDAPEST FŐVÁROS TANÁCSA
1970

Az 1970. november 21-én avatott, 1991-ben eltávolított emléktábla szövege

1920-as években. Az 1940-es években beolvadt az **Adria utcába**. Egy szakasza ma is a lakótelep területén húzódik, ám mivel nincs ideszámozott telek, vagy épület, nem terjedt el mint újpalotai utcanév. (5)

elhunyt Kodály Zoltánról hol nevezzenek el közterületet. Több helyszín mellett nagyon komolyan felmerült, hogy az akkor épülő lakótelep főútja fogja viselni a zenetudós nevét. Hevesi Gyula akadémikus 1970. február 25-én hunyt el, és a temetést követően egyre erősebb nyomás nehezedett az utcaelnevezésekkel foglalkozó bizottságra, hogy közterület viselje a párt Központi Bizottsága volt tagjának nevét. Bár Hevesinek semmilyen kapcsolata nem volt a kerülettel és az özevgy is másutt akart volna utcát férjének, végül a névtelen lakótelepi főútvonal „kapóra jött” a tanácsi bizottságnak. Az utcát végül 1970. november 21-én ünnepélyes keretek között, emléktábla avatásával neveztek el Hevesi Gyula utcának (egyébként sok helyen – talán még az utcanévtáblákon is útnak írták). A telep lakói megszokták, talán meg is szerették az út nevét, mert 1991-ben tiltakoztak, sőt, tüntettek is az átnevezés, vagyis a **Nyírpalota út** ellen.

Hűtő utca (1987-) A Késmárk utcai munkahelyi területen nyíló utca az azóta megszűnt Klíma Ipari Szövetkezet bejáratához vezetett, mely ipari-mezőgazdasági hűtőberendezéseket és azok tartozékait gyártotta, javította. Az utcanév a kerület gazdaságtörténetének egy apró részletét őrzi.

Kárpát utca (1920-as évek-1940-es évek ma: **Adria utca**) Az Adria utca folytatásaként épült ki a rákospalotai (ma: újpalotai) szakaszon az

Kavicsos köz (1970-) A névadó Pestújhely határában, a volt izraelita temető vonalában elterülő, nehezen művelhető (köves, kavicsos) dűlő volt. J. Szabó Erzsébet Rákospalota külterületi helyneveit feldolgozó munkájában egyszerűen „Kavicsos”, illetve „Kavicsos-dűlő” néven is idézi az 1853–58 között megjelent térképekről, összeírásokról. Mint dűlőnév ma már természetesen nem él, hiszen részben ennek helyére épült a lakótelep, de utcanévként emlékeztet a környék hajdani mezőgazdasági életére. (1, 4)

Késmárk utca (1930-as évek) Az utca régi összekötő út Rákosszentmihály felé. A II. világháború előtti időszakban kezdeményezték, hogy – településeket összekötő, vagyis ún. vicinális jellege miatt – törvényhatósági úttá váljon, ám erre végül sosem került sor, vagyis nem lett része az országos közúthálózatnak. A Késmárk utca elnevezés része volt a Pestújhelyből Rákospalota külterülete felé terjeszkedő utcák névbokrának (lásd az 5. jegyzetet). Mint út már jóval azelőtt létezett, hogy az 1930-as években nevet kapott volna. Az 1910-es évekből maradt fenn olyan dokumentum, mely szerint a környékbüliek szorgalmazzák szilárd burkolattal való ellátását az akkor még névtelen utcának. Elnevezésének 1950-es évekbéli változásáról nem maradtak fenn dokumentumok, csak utalásokból tudható, hogy valamikor az 1950-es évek közepén lett a Késmárkból Cservenka Miklós utca. Cservenka

nevét a rendszerváltás törölte, 1991 óta ismét a Késmárk nevet viseli a közterület. Technikai érdekesség, hogy a Késmárk utca helyrajzilag valójában nem a Drégelyvár utcánál kezdődött (bár az utcanévtáblák, sőt, az ideszámozott házak is így mutatták), hanem kicsit feljebb, kb. a FŐTÁV újpaltói létesítményének vonalában, vagyis az Apolló utca egy szakasza Újpaltóra is áthúzódott. Véltetően egy rendszerváltás utáni rosszul sikerült szabályozási aktus okozta a közterület torzulását, ami azonban csak a szabályozási térképeken mutatkozott. Ezt az anomáliát megszüntető az Apolló utcának a Drégelyvár és a Neptun utca közti szakaszát 2016-ban Késmárk utcára keresztelték át.

Kontyfa utca (1970-) A kontyfa – helyesebben kontydeszka – a XIX. század második felében a hajkonty rögzítésére a nők körében elterjedt használati eszköz, egyszersmind hajdísz volt. Nevével ellentétben nem csak fából készült, hanem akár lúdtollból vagy csontból is. A Budapest környéki településeken már kontydeszkat használtak, ami díszítéseket is tartalmazó fából volt – igaz, ezek a díszek használat közben aligha látszottak, hiszen a nők haja volt rátekerve. Az 1. jegyzetben említett helytörténeti vetélkedőn elhangzott egy, a kontyfára vonatkozó kérdés is, amire a XV. kerületi csapat tagja kimerítő magyarázatot adott. Talán ez is szerepet játszott abban, hogy a kifejezés végül utcanév formájában köszönt vissza 1970-ben. (4)

Kőrakás park (1970-) Ez a közterületnév magában hordozza Palota egész eredetmítoszát. A Palota helységnevé XIII. századi első előfordulását egy, az akkori földesúr által épített díszes udvarházhoz, vagyis az akkori körülmények közötti „palotához” kötik. A helyi legendárium szerint ez a bizonyos palota – vagy annak átépített változata – még az 1514-es Dózsa-féle felkelés idején is állt. A palotai parasztok ekkor – megharagudván a földesúrra – az udvarházat lerombolták, az uraságot családjával együtt megölték és a romokból egy kőrakást emeltek följük. A történet ebben a formában biztos nem igaz, hiszen az akkori földesúr, Palotai Pecsétes Imre még 1518-ban is részt vett az országgyűlésben követként, tehát a Dózsa-féle felkelést túlélte. Mindenesetre tény, hogy a Kőrakás elnevezés dűlőnévként fennmaradt évszázadokon keresztül. Maga a dűlő a Pozsony utcától a mai IV. kerület irányában feküdt a Palotai erdő fölött, s a beépítések következtében természetesen ma már nem élő név. A dűlő nevének utcanévként való felhasználása élteti tovább ezt a palotai folklór részének tekinthető legendát. (4)

Körvasút sor (1920-as évek – 1954 ma: **Rákospalotai Körvasút sor**) a balparti körvasút itteni szakaszának 1894-es átadását követően a köz-

Hibás utcanévtábla a Rákospalotai Körvasút soron

gosának adta a hatalmát jelképező hitesbotot. Ez azért alakult így, mert a palotai legénybíró feladata nem volt éppen hálás: a kocsmákból kizavarni az este ott tartózkodó legényeket nem sok barátot szült (nőtleneknek kocsmázni csak vasárnap lehetett). A hitesbotot nem lehetett visszautasítani: aki megkapta, egy évig kellett, hogy betöltse a legénybírói – Palotán: hitesi – posztot. Ennek a tisztségnek a nevét, emlékét őrzi az újpalotai utca. (4)

területek a vasúti sínekhez igazodva épültek ki. A vasúti pályával párhuzamosan futó utca az 1920-as években épült ki, ekkor kaphatta a Körvasút sor nevet is, melyet 1954-ben kiegészítettek a városrésze utaló előtaggal, s így lett **Rákospalotai Körvasút sor**.

Legénybíró utca (1970-) A magyar népi szokások közül idézett tisztséget eleveníti fel ez a szó. A legénybíró ugyanis egy tisztség volt a falvak legényei (vagyis a nőtlen fiatal férfiak) körében. Országszerte hagyománya volt a legénybíró intézményének, aki a helyi legényszervezetek (legénycéhek) felügyelője, bírója volt. Novák József Lajos 1914-ben közzétett néprajzi leírása szerint Rákospalotán a legénybíró hitesnek hívták, segítségül három úntizedes volt mellette. A legénybíró esténként végigjárta a kocsmákat, ha ott legényt talált, hazaküldte, de általában ügyelt a legények magaviseletére, s bíraskodott vitás ügyekben. Bár az ország más településein a legénybíró általában választották (1-3 évre), vagy valamilyen versengés során nyerték el a címüket, Rákospalotán az a szokás járta, hogy a korábbi legénybíró egyéves mandátuma lejártával hara-

Lőcse utca (1920-as évek - 1950-es évek ma: **Lőcsevár utca**) Az 1920-as években kialakult és elnevezett, a mai **Drégelyvár utcával** párhuzamosan haladó közterület. Vélhetően az 1950-es években keresztelték át **Lőcsevár utcává**, legalábbis 1956-os utcanévjegyzékben már Lőcsevárként szerepel. A lakótelep építésekor az eredeti utcácska tereprendezés miatt megszűnt, nevét azonban 1973-ban újra felhasználták egy közeli utca névadásakor. (5)

Lőcsevár utca (1950-es évek-) Eredetileg az 1920-as években, Lőcse utca néven kialakult közterület, amit az 1950-es években Lőcsevár utcára neveztek át. Az elnevezés pontos dátuma ismeretlen, de 1956-os utcanévjegyzékben már szerepel. Mint közterület a lakótelep építésekor megszűnt, az eredeti utca vonalvezetéséhez közel kialakult új, telepi utcához használták fel a nevét, melyről egy 1973. május 22-i Fővárosi Tanácsi határozat rendelkezett. (5)

Lucfenyő utca 1953-ban született javaslat a Készmárk utca elnevezésére, melyet nem fogadtak el, az utca végül valamivel később Cservenka Miklós nevét kapta.

Molnár Viktor utca (1910-) A közterület eredetileg Pestújhely utcahálózatának része volt, 1907-ben még mint Pál utca nyílt meg, majd 1910-ben – még a névadó életében – nevezték át Molnár Viktorra. Az utca Pestújhely határán túl a rákospalotai (ma: újpalotai) szakaszon az 1920-as évektől mint Dobsina utca folytatódott, ez utóbbit azonban az 1950-es években beolvasztották a Molnár Viktor utcába.

Molnár Viktor: 1859-ben született, jogi tanulmányainak befejezését követően a Vallás- és Közoktatási Minisztériumban kezdett dolgozni tisztviselőként. Ugyanott 1905 és 1912 között államtitkár. Sokat tett Pestújhely oktatásügyéért, a helyi iskolák állami kezelésbe vételéért, államsegély nyújtásáért, ezért hálából a község még életében utcát nevezett el róla. 1918-ban hunyt el.

Nádastó park (1970-) A Nádastó – ahogy a nevéből is kiderül, egy jelentős nádassal bíró vízterület volt Palota és a mai Zugló területén. Magát a tavat valamikor 1857-58 körül csapolhatták le, megszűnte után azonban a neve fennmaradt Nádastó-dűlő, Nádastói kaszáló, Nádastói rét formában, sőt egy mesterséges létesítmény, az I. világháború kitörésekor építeni kezdett vasúti csomópont félbemaradt vasbeton alkotmánya a Nádastói láb nevet kapta (a torzót a lakótelep építésének megkezdésekor bontották le). A fenti elnevezések ugyan megszűntek, – hiszen a környék beépült –, de utcanév formájában a tó neve fennmaradt.

Neptun utca (1898-) A közterület a Pestújhely alapításakor kialakított utcahálózat része volt. Elnevezésének pontos okát nem tudjuk,

akkoriban két antik istenség neve is felkerült az utcabláklra: Apollóé és Neptuné. Eredetileg csak Rákospalota határáig, vagyis a Bosnyák (ma: **Drégelyvár**) utca telkeinek végéig terjedt az utca, palotai folytatását Nyitra névre keresztelték. Véltetően az 1940-es évek második felében a Nyitra utcát beolvasztották a Neptun utcába. A közterületet a lakótelep megépítésekor a Frankovics Mihály utca vonaláig visszavágták, elsősorban azért, mert területrendezés miatt maguk az utcák is megszűntek. Majd 1973-ban a Frankovics és a Cservenka utcák közt kiépült utcaszakasz is a Neptun utcához csatolták. Így bár kerületi utcanévként réginek számít, újpalotai szakasza mégis viszonylag újnak mondható.

Nyírpalota tér A képviselő-testület mellett működő Városrendezési és műszaki bizottság 2000-ben született javaslatainak egyike volt a **Fő tér** elnevezésére, mely azonban nem kapta meg a lakosság támogatását.

Nyírpalota út (1991-) A lakótelep egyik főútjának nevében az őstelepülések köszönnek vissza. Az 1200 körül épített templom, melynek maradványai a Kossuth utcai katolikus kistemplom alapjainak részét képezik, lehetett a Nyír, illetve Palota település szakrális központja.

A két település nevének összevonásával jelképezték azt a folytonosságot, ami a település több mint 800 éves múltját jellemzi. Az utca korábbi neve Hevesi Gyula utca volt.

Nyitó köz A Budapesti Postaigazgatóság által javasolt, de el nem fogadott elnevezés a **Hartyán közre**.

Nyitra utca (1920-as évek-1940-es évek ma: **Neptun utca**) Az utca az 1920-as években épült ki a Neptun utca folytatásaként, de már rákospalotai (ma: újpalotai) területen. Jegyzőkönyv nem maradt fenn az utcanév megszűnéséről, de egy 1956-ban kiadott utcanévjegyzék szerint akkor már nem élt a Nyitra utca elnevezés, a közterületet hozzácsatolták a **Neptun utcához**. A Neptun utcának a lakótelepre eső szakasza tereprendezés miatt megszűnt, de körülbelül a volt Nyitra utca vonalában kialakított új közterülettel 1973-ban ismét meghosszabbították a Neptun utcát. (5)

Palota tér A képviselő-testület mellett működő Városrendezési és műszaki bizottság 2000-ben született javaslatának egyike volt a **Fő tér** elne-

vezésére, mely azonban nem kapta meg a lakosság támogatását.

Páskomdülő utca (1953-1970) A lakótelep helyén található mezőgazdasági művelés alatt álló területen futó dűlőút elnevezése volt. 1952 és 1953 között 351. utca volt a neve. A lakótelep építésének megkezdését követően, egy 1970. július 3-án kelt határozat mondta ki, hogy az utca tereprendezés miatt megszűnt. (3)

Páskomkert utca (1953-1970) A lakótelep helyén található mezőgazdasági művelés alatt álló területen futó dűlőút elnevezése volt. 1952 és 1953 között 352. utca volt a neve. A lakótelep építésének megkezdését követően, egy 1970. július 3-án kelt határozat mondta ki, hogy az utca tereprendezés miatt megszűnt. (3)

Páskomliget utca (1953-): A Páskomliget utca elnevezést először a 353. utca új neveként használták egy 1953. november 10-én kelt határozatban. Ez akkor még a területen található boltgárkertészetek és mezőgazdasági művelés alatt álló területek közt vezető hosszú dűlőutat jelentette. 1970. július 3-án az újpalotai utcanevéről szóló határozat a Páskomliget utcát, mint tereprendezés miatt megszűnő közterületet említi, ám az utca nevét ismételt felhasználásra jelöli ki: ez lett a Bánkút utcából a Fő térig vezető útszakasz elnevezése. Itt jegyzem meg, hogy a Buza-Mészáros-Ráday-féle utcanévlexikon hibásan csak mint megszűnt utcát jelzi, a mai létezéséről és jelentőségéről nem ad hírt. (3)

Páskom kert Az 1970-es **Páskom park** utcanévjavaslat előzetes véleményeztetése során a Néprajzi

Múzeum a park helyett a kert utótagot javasolta, melyet azonban nem fogadtak el, mondván: lakott helyről van szó, nem pedig zöldterületről. (3)

Páskom park (1970-) A park nevére vonatkozó javaslatot az előzetes egyeztetések során a Néprajzi Múzeum *Páskom kert* formában látta volna szívesen, ám indoklást nem adott az utótag megváltoztatásának okáról. Mivel azonban lakott helyről van szó, nem pedig kertről, a Fővárosi Tanács V. B. az eredetileg javasolt Páskom park elnevezést hagyta helyben. (3)

Pestújhelyi Körvasút sor 1953-ban született egy elképzelés, hogy a korábbi Körvasút sor annak megfelelően egészüljön ki a városrészeire utaló előtaggal, hogy pestújhelyi vagy rákospalotai szakasról van-e szó. Nem kizárt, hogy ha ez megvalósul, az Újpalota alatti szakasz is a Pestújhelyi Körvasút sor nevet viselné, azonban a javaslatot elvetve a teljes XV. kerületi szakasz elnevezése **Rákospalotai Körvasút sor** lett.

Pattogós utca (1954-): A név első ízben 1953-ban bukkan fel javaslatként. Ekkor összesen 105 XV. kerületi közterület nevének megváltoztatását indítványozták, zömüket egyszerűen abból az okból, hogy azonos utcanev Budapest más kerületében is található. Ebben az előterjesztésben a pestújhelyi Thököly út kapta volna a Pattogós utca nevet. A tömegesen megváltoztatni kívánt utcák javasolt neveire nem adtak magyarázatot az előterjesztők, zömük egyszerű közszó volt különösebb helyi kötődés nélkül, így a „Pattogós” is indoklás nélkül szerepel a javaslatban. A rákospalotai Mikes Kelemen utca nevére például a Ropogós utca javaslat szüle-

tett, tehát a két egymástól viszonylag távoli utca összecsendő hangzása, bár minden történeti vagy egyéb kötődés nélküli nevet kapott volna. Akkor – 1953-ban – ezt a két javaslatot elvetették, a Thököly út megmaradt Thökölynek, a Mikes Kelemen utcából pedig végül Darnó utca lett – máig így hívják. A Fővárosi Tanács V. B. jegyzőkönyveiben ezt követően 1970-ig nem fordul elő a Pattogós utca elnevezés, azonban lehet tudni, hogy az 1950-es évektől (véltetően 1954-től) már használták a nevet egy dűlőútra. Mivel erre az elnevezésre ma megkérdezett helyiek közül nem emlékezett senki, feltételezhető, hogy a dűlőben épület nem volt, ezért utcatáblát sem helyeztek ki, az elnevezés legfeljebb szabályozási térképeken bukkanhatott fel, illetve 1956-tól valamennyi kiadott fővárosi utcanévjegyzékben szerepelt. 1970. július 3-án az újpalotai utcanévekről szóló határozatban már a tereprendezés miatt megszűnő utca nevéként bukkan fel, mégpedig a „Páskomkert utca 100-tól a Gazdálkodó útig a Páskom-dűlőben húzódó és a rákospalotai 9956, 9958 és 10106 hrsz. területek között haladó” utcaként. A dűlőútként megszűnt közterület nevéét aztán a lakótelep építése során újra felhasználták, sőt, az indoklás arra hivatkozik, hogy „a szanált területen körülbelül ugyanitt húzódott megszokott utcanev”.

Rákospalotai határút (?) XIX. századi térképeken Palotai határút néven látható, de az 1890-1920 közötti időszak iratai közt mind a két névalak előfordul. Mivel Palota és Szentmihály határa mindig is ezen a helyen húzódott, feltételezhető, hogy igen régi közterületnév, a **Szentmihályi úttal** (Szt. Mihályi út) egyidős.

Rákospalotai Körvasút sor (1954-) Korábban Körvasút sor néven volt ismert, Nagy-Budapest létrehozása után döntöttek úgy, hogy megkülönböztetendő a XVI. kerületi Körvasút sortól, a városrészi jelzővel kiegészítik az utca nevét. Az eredeti előterjesztés szerint külön lett volna Rákospalotai és *Pestújhelyi Körvasút sor*, ami ha megvalósul, akkor lehetséges, hogy az Újpalota alatti szakasz az utóbbi elnevezést kapta volna. Magának a balparti körvasútnak az első szakasza 1894-ben nyílt meg, a közvetlenül a vasút mentén haladó közterületeket ezt követően kezdték a így nevezni (lásd még: Szuglói körvasút sor), Rákospalotán valamikor az 1900-1920 közti időszakban alakulhatott ki a közterület és az utcanév is.

Raktárház utca (2016-) A Késmárk utcai munkahelyi területen nyíló utca elnevezésére azért volt szükség, mert a bekötőútra több vállalkozás telephelye is nyílik, és valamennyi ugyanazt a Késmárk utcai címet használja. Az elnevezés a területen található raktáregyületekre utal, nem hivatalosan korábban is használták a Raktár utca kifejezést.

Sárfű utca (1970) A Sárfű gyakori földrajzi név volt, Sárfű, Sárfű-dűlő, Sárfű-ér, Sárfű-rét formában is előfordul. A név eredetére J. Szabó Erzsébet idézett dolgozata ad magyarázatot: a középkorban volt egy Sár nevű vízfolyás, melynek a forrásvidékét nevezték Sárfőnek. A névadó Sár elapadhatott, vagy elapasztották, a Sárfő pedig némi torzuláson ment keresztül és Sárfű lett. A jóval később ugyanott folyó eret már Sárfű-érként ismerték, a Sárfő, illetve Sárfű kifejezés pedig más földrajzi területek névadásában is felbukkant. (1, 4)

Selmezbánya utca (1920-as évek-1940-es évek) A mai Bezsilla Nándor utca folytatásaként épült ki a rákospalotai (ma: újpalotai) szakaszon az 1920-as években. Az 1940-es években beolvasztották a Bezsilla Nándor utcába, melynek nevét 1953-ban megváltoztatták Mosolygó Antal utcára. Az Újpalotai lakótelep építésekor a pestújhelyi Thököly út utáni szakaszából zsákutca lett, az utca további szakasza, így a volt a Selmezbánya utca is területrendezés miatt megszűnt. (5)

Száraznád utca (1970-) A Száraznád egy dűlő neve volt, ami valamivel a Kőrakás-dűlő fölött (tehát a mai Újpalotától távolabb) húzódott, több összeírás és térkép is említi. Maga az azonos nevű dűlő a Kőrakás-dűlő fölött, vagyis inkább a mai IV. kerület felé esve feküdt egy 1850 körül készült térkép szerint, de az utcanévadás magyarázatoként szolgáló leírás szerint a Rákospalotai Növényolajgyár helyén található elmocsarasodott tavak egyike körüli nádkaszárlásról marad fenn a neve. (1, 4)

Szentmihályi út (1991-) Palota régi fontos útvonala, mely a szomszédos Szent Mihály-pusztával, a későbbi Rákosszentmihállyal kötötte össze a települést. A XIX. században már biztosan így hívták az utat, de vélhetően korábban is. Írásmódja eredetileg Szt. Mihályi út, az 1940-es évek térképein látni először Szentmihályi út formában. Mint települési közdülőt a „Marhahajtó út” nevet is viselte. Eredetileg a Hubay Jenő térnél kezdődött, csak 1940-ben nevezték át a Rákos útig terjedő szakaszt Hitler Adolf útnak (ez a szakasz később Szócs Áron nevét viselte, a legutóbbi időkben lett Illyés Gyula utca). A Szentmihályi út 1946-tól a

Felszabadulás útja nevet viselte 1991-ig, ekkor visszakapta régi, de modern írásmódú nevét.

Tiszta utca 1967-ben született kerületi névjavaslat a Bosnyák utcára. A javaslatot elvetették, és egy évvel később Frankovics Mihály utcára keresztelték az utcát, melyet később az Újpalotai lakótelep főúttjává építettek át.

Török utca (1920-as évek - 1954 ma: **Bánkút utca**) Az utca az 1920-as évek elején épült ki, ekkor is kapta a nevét. Mivel a MÁV-telepnél kezdődik, elképzelhető, hogy az ottani, az I. világháborúban velünk szövetséges országok népeinek nevével viselő utcabokorba tartozik, vagyis az Ozmán, Bajor, stb. utcákhoz hasonlóan született az elnevezés. Az utcanévtaxikon megjegyzi, hogy egy 1949-es utcajegyzékben mint Török Sándor utca szerepel, azt azonban nem tudni, hogy ki lehetett a névadó és mettől meddig viselte – ha viselte – ezt a nevet.

Újpalota liget (2016-) A Késmárk utca és Drégelyvár utca kereszteződésében található zöldterület új elnevezése. A területen található nyolc lakóház címét a változás nem érintette. Az előterjesztésből nem derült ki, hogy miért volt szükség épp ennek a zöldterületnek nevet adni, mint ahogy az sem, hogy az építési osztály által javasolt *Apolló park* nevet az eseti utcanévbizottság miért vetette el.

Vasgolyó utca (1987-) A Késmárk utcai munkahelyi területen nyíló utca az akkori Ferroglobus hátsó bejáratához vezetett, a vállalat profilja ihlette az utca nevét: a ma ThyssenKrupp Ferroglobus Zrt. néven működő vállalat acél- és színesfémmegmunkálással foglalkozik. Az utca

elnevezése szép példája az ipartörténeti emléket magában hordozó és érthető közterületi elnevezésnek.

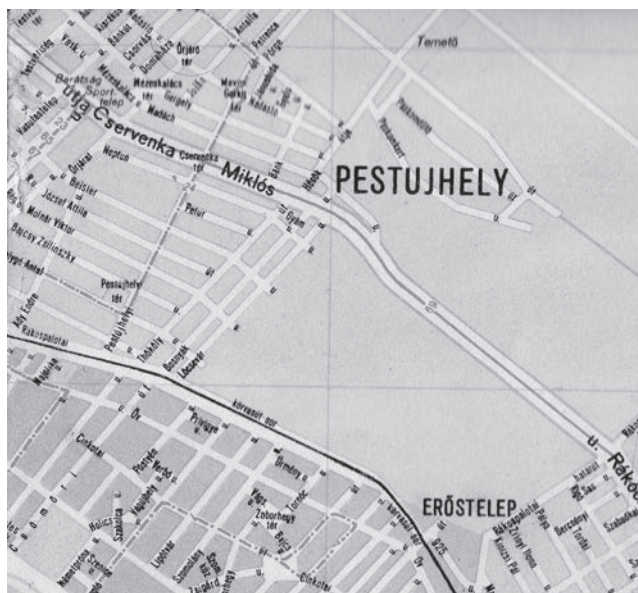
Zsókavár utca (1954-) A Zsókavár elnevezés 1970. július 3-án az újpalotai utcanevekről szóló határozatban már mint tereprendezés miatt megszűnő utcanévként bukkan fel, a Páskomkert utca 13. és a Páskomdülő utca 8 sz. között haladó közterületként. A Pattogós utcához hasonlóan tehát ez is egy megszűnt, majd újra felhasznált utcanév lehetett, melynek eredetéről bővebb információval nem rendelkezünk.

Szepes Erika: Újpalota – egy városrész regénye című könyvében a középkori országgyűlések helyszínén, Rákosmezőn egy nemes által épített, a feleségéről elnevezett várat említ névadóként. Kutatásaim során – Szepes Erika javaslatára – megkerestem dr. Érszegi Géza történész-levéltárost, aki magából a személynévből (Zsóka – az Erzsébet és a Zsófia becézett formája) kiindulva válaszában jelezte, hogy a név maga nem utal középkori eredetre, hihetőleg újabb kori. Tehát a középkori vár legendája nem bizonyosodott be (számos más forrást átnézve sem bukkantam ennek az állítólagos várnak a nyomára).

A névre a Buza-Mészáros-Ráday-féle utcanévtaxikon a következő magyarázatot adja: „a hajdan itt állt Zsókavár nevű villáról”. A környék egyetlen villának tekinthető épülete a Pejacsévich-család Irinyi-pusztai nyaralóépülete volt, ami a II. világháború során teljesen megsemmisült. Ennek az épületnek azonban nem tudunk „Zsóka” nevééről, és a családban sem ismert ilyen név. Kelemen Árpád, az USZIK vezetője azt feltételezi, hogy egy kisebb, jelentéktelen családi ház, vagy viskó lehetett, amin feliratként ez a

név szerepelt, hasonlóan a Balaton-parti nyaralókon szereplő bájos-estlen nevekhez. Maga az épület nem lehetett jelentős, de a jól csengő név megragadhatott az itt élők fantáziájában. Bár hangsúlyozottan semmi bizonyíték nincs arra, hogy az elnevezés konkrét személyhez kötődne, a későbbi kutatások számára talán irányt adhat az a tény is, hogy az 1950-ben XV. kerületté váló településen megalakult termelészövetkezetek egyikét, a Béke TSZ-t egy bizonyos Zsóka Ferenc vezette 1951-től. Ő 1957-ben már a XV. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottságának tagja volt, nem kizárt, hogy a korabeli közélet szereplőjeként valamilyen ráhatása lehetett az elnevezésre. A Zsóka-vár utca névadásáról a Patogós utcához hasonlóan tehát nem maradt fenn tanácsi határozat, annyit tudunk, hogy 1956-tól már szerepel Budapest utcanevjegyzékeiben, mint a Páskomkert utcától a Gazdálkodó útig terjedő közterület a Páskomdűlőben.

Érdeemesnek tartom felidézni Szepes Erika már említett könyvében olvasható kedves visszaemlékezést: Baracska Éva óvodavezető említi, hogy a Fő téri Centenárium emlékmű átadását (1974) követően beköltözők nem tudták minek a jelképe az emlékmű, mit jelentenek annak pillérei. Azonban a Fő térre betorkolló Zsóka-vár utca nevére rímelő magyarázatot keresve megalkották a maguk elképzelését, miszerint a szobor egy alak, név szerint Zsóka, aki ott áll és várakozik, vagyis: Zsóka - vár. A tanács Népművelési Főosztálya a Zsóka-vár helyett a *Füveskert utca* elnevezést ajánlotta, ezt azonban arra hivatkozva vetették el, hogy főútvonalról lévén szó nem célszerű ennyire tájjellegű elnevezést használni.

Megjegyzések

(1) Budapest felszabadulásának 25. évfordulójára (1970-re) a Magyar Televízió egy nagyszabású helytörténeti vetélkedőműsort szervezett, amin a főváros kerületei által kiállított csapatok indulhattak. A vetélkedőre való felkészülést széles körű adatgyűjtés előzte meg, amit a kerületi közművelődési szervek és intézmények koordináltak. Régi térképek, újságok, kiadványok, az itt lakók emlékeinek összegyűjtése és rendszerezése volt a feladat. Az egész kerület lakosságát megmozgató időszak végül a „*Fekete-fehér, igen-nem*” című, 1969-70-ben zajló helytörténeti vetélkedőműsorban csúcsonodott ki, melyen a főváros 22 kerületéből a XV. a negyedik helyezést érte

el. Az ekkor összegyűjtött információkat „*Adattár a XV. kerület történetéhez*” című kiadványban meg is jelentették. Épp a televíziós műsorra való felkészülés idejében érkezett a felkérés Budapest Főváros Tanácsa részéről, hogy a kerület állítson össze egy olyan listát, amiben az épülő Újpalotai lakótelep utcaneveiként felhasználható, helyi kötődésű kifejezések szerepelnek. Az „utcanév-bizottság” két főből állt: Padisák Mihályné, a tanács népművelési osztályának munkatársa, és Weber Lászlóné, Somogyi Ágnes, a Rákospalotai Múzeum akkori vezetője voltak a tagjai. Az így összeállított 150 tételből álló utcanév-javaslat elsősorban helytörténeti kötődésű kifejezéseket tartalmazott: régi dűlőneveket, földrajzi neveket, középkori falvak neveit, Palota néprajzából merített kifejezéseket stb. Ebből válogatták ki a kerületi és a fővárosi tanács munkatársai azokat, melyeket ma Újpalota utcaneveiként ismerünk, mint például az Árendás, Hartyán, Kontyfa, Legénybíró, Sárfű, Száraznád stb.

(2) A XV. kerületi **számozott utcák** az 1952. május 10-i Fővárosi Közlönyben jelentek meg. Ezek az elnevezések Nagy-Budapest létrehozását követően születtek, elsősorban a hirtelen Budapesthez került, az elődtelepülések által névvel el nem látott utcák (inkább csak dűlőutak) jelölésére. Az egyes kerületek, városrészek közterületeinek jelölésére számtartományokat hoztak létre, így a XV. kerületben a 350 és 360 közé eső számokról elnevezett utcák voltak (a IV. kerületben 346 és 349 közöttiek, a XVI.-ban 411-442 közöttiek stb.) A számozott utcák zömét az 1960-as évek végéig felváltották a nevek – legalábbis a XV. kerületben 1970 után nem voltak már számozott utcák –, de akadt

olyan fővárosi utca is, ami csak a rendszerváltás környékén kapott nevet. A 351., 352. és 353. utcák mindegyikét akkor úgy jelölték, hogy „a volt erdő dűlőben” található közterületek.

(3) A páskomokról elnevezett utcák nevét a korábban itt található, mezőgazdasági művelés alatt álló területek földrajzi neveiről kapta. A szó latin eredetű, (pascuum) legelőt jelent, páskom (paskum, páskum) formában országszerte elterjedt földrajzi név volt, amit elsősorban legelőkre, másodsorban zombékos helyekre értettek. Amikor a legelőket feltörték, elnevezésük sok helyen továbbra is fennmarad, és már szántóra, erdőre, gyümölcsösre stb. is használták. Szinnyi József 1901-ben megjelent Magyar tájszótár című könyvében közel tíz magyarországi megyét sorol, ahol a legelőkre valamilyen szókapcsolatban a páskom kifejezést használják. J. Szabó Erzsébet 1981-ben megjelent Rákospalota külterületi helynevei című nyelvtudományi munkájában említi, hogy Palotán a páskomok nagyon ismert, eleven határnévként szerepeltek. Egyes részeket több névvel, differenciáltan tudtak megnevezni, ilyen volt például a Bodzás-páskom, a Bokros-páskom, Cigány-páskom Oravec-páskom, Vizes-páskom. A páskom szó felhasználásával, annak más földrajzi névvel való összeillesztésével született utcanevek a **Páskom park**, valamint a Páskom-dűlő, Páskomkert, **Páskomliget utcák**.

(4) Az (1) bekezdésben említett kéttagú újpalotai „utcanév-bizottság” cirka 150 olyan elnevezési javaslatot adott le a Fővárosi Tanácsnak, melyekből több intézmény véleményezésével választották ki a lakótelep újonnan

kialakított közterületeinek neveit. Mint az 1970. július 3-án született előterjesztésből kiderül: a kerületi tanács végrehajtó bizottsága arra törekedett, hogy az épülő új lakótelep utca- és egyéb közterületnevei megőrizték a kerület helytörténeti és néprajzi vonatkozású hagyományait. A javasolt utcaneveket értékelő intézmények közül a Budapesti Történeti Múzeum véleménye szerint követésre méltó az előterjesztés, mely a fővárosban fellendült helytörténeti kutatómunka speciális eredményeit tükrözi. A Néprajzi Múzeum alaposnak és meggondoltnak nevezte az utcanevek listáját. Érdemes megjegyezni, hogy a szocializmus időszakában zöldmezős beruházásként épült lakótelepek utcaneveinek zöme többet őriz a környék múltjából, mint sok, a rendszerváltozást követően kialakított lakópark. Az öröklött utcaszerkezet nélkül, vagyis zöldmezős beruházásként épített lakótelepek közül Újpalotán kívül Békásmegyér, Gazdagrét, Kőbánya Újhegyi lakótelep és Káposztásmegyer I. őriz utcaneveiben helyi történeti-néprajzi szakvakat. Káposztásmegyer II. azonban – melynek közterületneveit már a rendszerváltást követően adták – egyetlen helyben honos növény nevét őrizi, a többi utcanév erdélyi földrajzi nevekből áll, s ezeknek nincs kapcsolódásuk a környékhez. Azt lehet mondani tehát, hogy Újpalota volt a példája annak, hogy egy új, modern lakónegyed közterületneveiben is továbbélhet a lakótelepet befogadó környék múltja.

(5) Elsősorban felvidéki földrajzi nevek Rákospalota és Pestújhely határán, a Thököly úttól Rákosszentmihály irányába keletkezett új, alig egy-két saroknyi szakaszon húzódó utcáknál fordultak elő. A következő elnevezéseket adták 1915-30 között: Selmezbánya, Dobsina, Kárpát, Nyitra, Lőcse és **Késmárk utca**. Az újpalotai lakótelep építésekor a Késmárk kivételével ezeket az utcákat felszámolták, a Thököly út és a Bosnyák (ma: Drégelyvár) utca közötti egy-saroknyi területet Pestújhelyhez csatolták, az utcanevek pedig beleolvadtak azokba az utcákba, amelyeknek természetes folytatását képezték. Így a Selmezbánya utcát ma Bezilla Nándor, a Dobsina utcát Molnár Viktor, a Kárpát utcát Adria, a Nyitra utcát Neptun néven lehet megtalálni. Az egyetlen kivétel a Késmárk utca volt, s kiépítettségéből adódóan nem szűnt meg, Cservenka Miklós utcaként volt ismert a rendszerváltásig.

A határon túli földrajzi nevek felhasználása közterületnévként a trianoni döntést követően országszerte elterjedő szokás volt. 1928-ban a Fővárosi Közmunkák Tanácsa határozatban is javasolta, hogy az új közterületek névadásánál „az elnevezéseknél elsősorban a helyi, földrajzi és történeti vonatkozásokat, továbbá az elszakított országrészek jóhangzású neveit kell figyelembe venni”. A jelenség az ún. „irredenta” kultusz részévé vált.

IRODALOMJEGYZÉK

Balassa Iván – Ortutay Gyula: Magyar Néprajz Corvina 1979

Bognár András: Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából Pest-Pilis-Solt Vármegye és kiegészítések – Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár 1984

Buza Péter: Palotai tegnapok – Csokonai Művelődési Ház 2005-2006

Buza Péter - Mészáros György - Ráday Mihály: Budapest teljes utcanévfallexikona – Sprinter kiadó 2003

Budapest Főváros Tanácsa V. B. jegyzőkönyvei 1950-1990 – Budapest Főváros Levéltára / Hungaricana

Gárdonyi Albert: Középkori települések Pest határában – Tanulmányok Budapest múltjából 8., 1940

J. Szabó Erzsébet: Rákospalota külterületi helynevei – ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkatató Munkaközössége, 1981

Szabóné Molnár Ida: Gyökereink – Erdődülő története, Újpalota születése – Tornác Galéria 2012

Szepes Erika: Újpalota - egy városrész regénye – Bp., XV. kerületi Önkormányzat, 2002

Szinnyei József: Magyar tájszótár – Hornyánszki 1893-1901

Írásné Melis Katalin: Régészeti kutatások az M0 autópálya ék-i szakaszán elhelyezkedő 11–13. századi falu területén 1995 – Budapest régiségei XLI. 2007.